

РОЛЬ ПОЛІТИЧНОЇ МІФОЛОГІЇ У НАЦІОНАЛЬНОМУ ДЕРЖАВОТВОРЕННІ

Дослідження зосереджене на актуальній для сучасної України проблемі національного державотворення, котра набула особливої гостроти в умовах повномасштабної російсько-української війни.

Застосовувані в цьому дослідженні міждисциплінарний підхід, системний підхід, генетичний підхід, методи політології та соціології, зокрема, методи компаративного та структурного аналізу використовуються для дослідження процесів націє- та державотворення як таких.

Обґрунтовано, що одним з ключових складників відповідного процесу є належна національна міфологія, передовсім у формі націєцентричної політичної міфології, яка відіграє у національному державотворенні особливу, визначальну роль. Зокрема, національне державотворення може успішно здійснюватися лише відповідним груповим (колективним) соціальним суб'єктом, сформованою нацією чи, принаймні, етнонаціональною спільнотою, котра перебуває на етапі свого розвитку в бік формування повноцінної нації. Встановлено, що національне державотворення пов'язане з формуванням нації.

Аналізуються підходи до розуміння ролі політичної міфології у процесах сучасного українського націє-державотворення, в ході трансформації української етнонаціональної спільноти у сучасну українську етно-політичну націю, у витворенні українсько-центричного громадянського суспільства, у побудові сучасної української національної держави. Окреслюються визначальні акценти щодо вияву адекватної політичної міфології у зазначених процесах, наголошується на деструктивній міфологічності у вбачанні в різноманітних проявах національного (нації, національній державі, ідеології націоналізму тощо) суто міфічної (вигаданої, конвенційної) природи.

Ключові слова: нація, державотворення, націєтворення, міф, національний міф, політичний міф, національна держава, політична міфологія державотворення.

Gnatko Mykola. The role of political mythology in national state making

The study is focused on the problem of national state-building, which is relevant for modern Ukraine, which has become especially acute in the conditions of the ongoing full-scale Russian-Ukrainian war.

The purpose of the study is to establish the role of political mythology in the context of national state-building, in particular, in modern Ukraine, taking into account the key circumstances in which this process takes place.

In the course of the conducted research, the results were obtained, which testify that the proper national mythology, first of all, in the form of nation-centric political mythology, plays a special, decisively important role in national state formation. In particular, national state formation can be successfully carried out only by an appropriate group (collective) social entity, a formed nation or, at least, an ethno-national community that is at a sufficiently advanced stage of its development towards the formation of a full-fledged nation. It was established that national state formation is connected with the formation of the respective nation; at the same time, it was stated that the destructive mythology, which manifests itself in seeing various manifestations of the national (nation, national state, ideology of nationalism, etc.) purely mythical («fictional», «conventional») nature, is extremely negative.

Key words: nation, state formation, nation formation, myth, national myth, political myth.

Суспільне життя людей в контексті історичного розвитку людської цивілізації набуло оптимальної форми організації через політичний інститут держави. У різних своїх версіях вона в означеній ролі супроводжувала буття людства до сьогодні і нині постає в трьох своїх основних типах-іпостасях: 1) квазідержави, держави-лайт, протодержави – державне утворення, яке характеризується відсутністю повноти суб'єктності, суверенності, самодостатності втілення відповідних державних статусу, функцій, імперативного контролю над ключовими сферами життєдіяльності суспільства, що перебуває під її юрисдикцією; 2) держави-монстри, наддержави, держави-імперії – державне утворення, сформоване насильницько-загарбницьким або міграційним шляхом з різних етнічних груп на захопленій у різний спосіб (від масового заселення чужоетнічними групами емігрантів до прямої збройної агресії) території з різною мірою вираженості негативної дискримінації певних етнічних груп; 3) національна держава – державне утворення, витворене на основі певної титульної етнічної спільноти без масового

переселення великих людських мас ззовні чи застосування відвертої збройної агресії для опанування відповідної території.

З огляду на виняткову значущість оптимальності типу держави, що функціонує на базі певного суспільства, особливої актуальності набуває їх компаративний аналіз з констатацією отриманого результату, а також науковий розгляд підвалин формування оптимального типу держави та роль у цьому процесі відповідних засобів. Особливий науковий інтерес у даному контексті становлять тип національної держави та роль у її формуванні системи політичних міфів, власне, системи націє- та державотворчої політичної міфології.

Метою дослідження є розгляд сучасних політологічних підходів до формування національної держави на основі відповідної етнонаціональної спільноти (в оптимумі – сформованої сучасної політичної нації) та роль у цьому процесі, як і у формуванні довшеної сучасної нації, політичних міфів, системи відповідної політичної міфології у контексті, зокрема динаміки розвитку сучасного українського суспільства.

Методологічну основу дослідження становлять принцип детермінізму, міждисциплінарний підхід, системний підхід, аксіологічний підхід, генетичний підхід, методи політології та соціології, зокрема компаративного та структурно-функціонального аналізу, що використовуються для дослідження типології державних формацій, структури передумов формування національної держави, значущості імперативно-іраціональних чинників у забезпеченні успішності процесів націє- та державотворення, ролі системи політичної міфології у контексті реалізації ефективного національного державотворення.

Як зазначають С. Жижко, Е. Касирер, Д. Лангевіше та деякі інші дослідники [1-4], підтверджуючи наведені вище характеристики основних типів держав, процеси державотворення є пов'язаними з відповідними націєтворчими процесами і завжди наражаються на ті чи інші проблеми, соціо-культурного та ментально-комунікативного характеру насамперед. Безперечно, труднощі непростого процесу державотворення в якихось конкретних випадках не завжди повною мірою відповідали означеним критеріям типу держави, але визначальні тенденції і ознаки цього процесу створюють обгрунто-

вані підстави для віднесення конкретної держави до одного з трьох основних зазначених типів державних утворень як таких.

До першого з них – квазідержав – належить низка сучасних африканських держав, передовсім колишніх колоній європейських імперій: Британської, Французької та деяких інших, значна частина пострадянських держав; до другого – нинішні Ерефія, США, КНР, у минулому – Британська, Французька, Російська, Австро-Угорська, Римська імперії, так звана імперія Чингісхана, Золота Орда та подібні державні утворення; до третього – більшість сучасних європейських держав, а також В'єтнам, Єгипет, Іран, Монголія, Японія (попри формально монархічний устрій з тено – імператором – на чолі держави) тощо.

Як зазначалося вище, тип багатьох сучасних державних утворень може – у контексті окресленої їх типології – розглядатися як дискусійний, але це не є власне проблематикою даної наукової розвідки. Її проблематика частково є співвідсною з питанням перспективності та оптимальності на сучасному етапі розвитку людської цивілізації наведених основних типів державних утворень, а головню – з проблемою формування, утвердження й ефективного, конкурентно-визначального, розвитку такого типу державного утворення, як національна держава.

У чому ж полягають основні особливості й переваги щодо інших типів держав, саме держави національної? Не занурюючись у дискусійні підходи до тлумачення суті й ключових ознак національної держави як явища (авторства О.-І. Бочковського, А. Колодій, Д. Лангевіше та інших дослідників) [3; 5-8], відзначимо лише, що у співставленні з державами імперсько-наддержавного типу (Ерефія, КНР, США, Бразилія, Індія тощо) така держава формується більш органічно, відносно природнім шляхом, з обмеженою мірою прямих насильницьких дій і уніфікованішим контингентом населення, що, за адекватного адміністративно-політичного управління у відповідному державному контексті, забезпечує можливість досягнути достатнього стабілізуючого мінімуму суспільно-громадянської державної гомогенності. Це, у свою чергу, істотно знижує необхідність застосування протиставлених громадянам країни масованих репресивних чи інформаційно-маніпулятивних дій, покликаних утверджувати у масовій свідомості імператив-

но-надціннісну поставу держави, що з необхідністю є властивим наддержавно-імперським державним формаціям.

Порівняно ж з утвореннями типу квазі-держав національна держава має очевидні переваги щодо самодостатності, повноцінності державницьких сутності і суверенітету, стабільності й перспективності свого існування, конкурентоспроможності в контексті глобальної міждержавної взаємодії, домінування власної суб'єктності над власною об'єктністю, незрівнянно вищим рівнем відповідної національно-державної ідентифікованості її громадян тощо, як зазначають Б. Андерсон, О.-І. Бочковський, В. Горбатенко, Е. Сміт [6; 9-11]. Власне, у будь-якої квазі-держави як протодержави два шляхи у майбутнє: або поступово трансформуватися, розвинути-ся у національну державу – позитивний шлях, або ж деградувати, більш чи менш динамічно, як державне утворення і врешті-решт припинити своє існування – негативний шлях.

Отже, якщо визнати, що національна держава – це оптимальний формат постання держави і її подальшого розвитку, то одним з найактуальніших питань теорії і практики державного виміра функціонування сучасного світу є питання національного державотворення, тобто, питання постання національної держави, її зміцнення, розвитку і забезпечення від будь-яких загроз подальшого перспективного існування.

У цьому контексті в особливому світлі постає роль і значення нації, оскільки національна держава передбачає наявність відповідної нації як спільноти чи принаймні такої етнонаціональної спільноти, яка перебуває на етапі свого перетворення на власне націю.

Саме ж формування і утвердження нації як особливого типу об'єднання людей у велику соціальну спільноту є процесом непростим, який потребує поєднання низки визначальних чинників у їх синергетичній націєтворчій дії [12, с. 48; 13, с. 307, 431].

Вагомі передумови формування нації на основі відповідного етнічного фундамента, зокрема в ході боротьби певного етносу за свої суверенність, самоідентичність, державність тощо проти тих чи інших сил, ворожих цим цінностям (різноманітних суб'єктів етно-націє-державного формату, що виявляють зазіхання на даний етнос як на ресурсно-сировинний матеріал для посилення власних суб'єктних, як правило, державних, ресурсних можливостей),

відображені у працях низки дослідників, таких як О.-І. Бочковський, Л. Ребет, Р. Шпорлюк та ін. [5; 12; 14; 15].

Згаданий спротив зовнішніх щодо відповідної спільноти сил її націєтворенню (а отже, її національному державотворенню), окрім самого тиску «ззовні», реалізується через певні аспекти внутрішньої життєдіяльності етнонаціональної спільноти, через деструктивні тенденції групової динаміки цієї життєдіяльності, зрештою, з опорою на небезумовність етнонаціональної консолідації відповідних осіб як членів етносу, тим більше нації, оскільки ототожнення людиною себе з певною етнонаціональною спільнотою не відбувається автоматично і не обов'язково виявляється належною мірою [1; 7, с. 29; 16].

Тобто усвідомлення і прийняття людиною своєї належності до певного етносу, певної нації є явищем, вочевидь, не настільки ж імперативно-об'єктивним, як, приміром, усвідомлення і прийняття людиною очевидних закономірностей і реалій фізичного буття, частиною якого вона є.

Цей аспект «небезумовності» усвідомлення людиною своєї належності до певної етнонаціональної спільноти та ідентифікації з нею, який деякі дослідники феномена нації особливо виділяють і підкреслюють, зокрема Б. Андерсон і Е. Сміт [9, с. 169; 20], неминуче породжує проблемність суто раціонального обґрунтування формування етносів і націй як онтологічної, природним чином імперативно передвизначеної реальності. Б. Андерсон послідовно наголошує на тому, що нація – це уявна, а отже певним чином сконструйована, вигадана, конвенційно витворена спільнота, а не спільнота що беззаперечно реально існує, тобто така, яка основу свого буття має поза свідомістю і волею відповідних осіб [9].

Відтак постає цілком обґрунтованою теза про те, що формування і утвердження нації як стабільного об'єднання людей потребує для свого заснування і закріплення інформаційно-ідеологічного забезпечення. Останнє включає не лише адекватні раціональні смисли і аргументи, а й обов'язково відповідні засади ірраціонально-імперативного характеру. Лише вони можуть надати згаданому інформаційно-ідеологічному забезпеченню належної модальності, абсолютності, беззаперечності. А інакше нація просто не сформується, а сформована нація без утверджених у свідомості її членів відповідних, непорушних у своїй базовій сутності, ірраціонально-

ціннісних постулатів і орієнтирів буде крихким, аморфним, вкрай нестійким утворенням, що доволі легко, під впливом деструктивних зовнішніх чинників та відцентрових внутрішніх тенденцій, може перейти у стан більш чи менш динамічного розпаду і припинити своє існування.

Тому настільки актуальним для націєтворення і націєутвердження є домінування у суспільній свідомості відповідної етнонаціональної спільноти саме цих згаданих ірраціонально-ціннісних, емоційно насичених і вкорінених у суспільному підсвідомому, інформаційно-образних конструктів, серед яких визначальне місце посідають міфи [17; 18, с. 195; 19].

Принагідно слід зазначити, що становлення, постання і утвердження як нації, так і національної держави, передбачає вибудовування у масовій свідомості відповідного суспільства, принаймні, його кількісної і «якісної» більшості (провідних прошарків соціуму, лідерів громадської думки тощо) відповідної картини світу. А вона ґрунтується, як зазначають дослідники, що глибоко досліджували відповідну проблематику – О. Забужко, Ю. Шайгородський, М. Еліаде тощо [2; 15; 18, с. 288-289; 20], на трьох ключових міфологічних конструктах: 1) базовому, фундаментальному, системотворчому міфіві; 2) системі відповідних символів-сакралізуючих міфів; 3) системо-сукупності відповідних постулюючо-пояснювальних міфів.

Окрім того, і націєтворення, і державотворення потребують для своєї успішної реалізації наявності у відповідного соціуму, відповідної соціальної спільноти актуально і кардинально вираженого мотиву власного самоствердження, самоствердження передовсім через витворення своїх нації і держави. Таке самоствердження, звісно ж, є колективним, проєктуючись на індивідуальний рівень у вигляді відповідних індивідуалізованих цінностей, норм, ідеалів, цілей, інтересів і принципів.

А ця обставина передбачає наявність актуалізованих інструментів і форм цього колективного самоствердження. Найяскравішою, найстійкішою і найперспективнішою формою останнього є, знову ж таки, міф [18; 21].

Міф – як драматичне, символічно сконструйоване, емоційно насичене уявлення про дійсність, що приймається на віру і є для

його носія беззаперечним – виконує функцію форми колективного самоствердження дієво і ефективно, як ніщо інше.

Окрім того, феномен міфу має прямий стосунок і до виміру інструментального забезпечення колективного самоствердження. Якщо звернутися до категорійного вираження суті різних сфер суспільної життєдіяльності, то слід констатувати, що категорії вище зазначених цінностей, норм, ідеалів, цілей, інтересів і принципів системно, сутнісно, послідовно, загально-суспільно і з необхідною проєкцією на індивідуальний рівень членів відповідного суспільства втілюються, власне, саме в політиці [16; 17; 22]. Політична сфера життєдіяльності суспільства якраз і покликана, зокрема, реалізовувати це втілення.

Тобто маємо всі підстави стверджувати, що одним із ключових інструментів реалізації колективного самоствердження в суспільстві є політичний міф.

Нація, як спільнота, є великою соціальною групою. У будь-якій соціальній групі виявляють себе, будучи іманентно властивими їй, як доцентрові (згуртовуючі), так і відцентрові (роз'єднуючі) тенденції. Особливістю цих закономірно діючих тенденцій є те, що вони проявляються не лише у вже сформованій, посталій нації, а й в етнонаціональній спільноті, що тільки ще має пройти відповідний шлях до витворення з неї власне нації як такої.

Відповідно, успішне проходження цього шляху зумовлюється, зокрема, сталим переважанням доцентрових тенденцій над відцентровими.

У цьому контексті один з ключових аспектів успішності означеного проходження – визначальні чинники максимального посилення доцентрових, конструктивних щодо формування з етнонаціональної спільноти повноцінної нації, тенденцій в цій спільноті як великій соціальній групі.

Оскільки етнонаціональна спільнота може, розвиваючись, трансформуватися у націю лише становлячи собою певний мінімально цілісний соціально-політичний організм, тобто суспільство, то згадані визначальні чинники утвердження в ній «доцентровості» повинні мати суспільно-політичний характер і вимір. При цьому, що цілком закономірно, вони мають акцентуватися на спільності деяких суспільних надцінностей для відповідної спільноти.

Такі надцінності, як доводять С. Жижко, А. Колодій, Л. Кравченко [1; 8; 23; 24], мають бути пов'язані зі соціальним середовищем спільноти через сакралізовану персоніфікацію, зокрема позачасову (історичну, в ідеалі – вічну), а також втілювати сакралізовану проєкцію динамізму буття спільноти в обидва напрямки його «часової стріли»: в минуле і в майбутнє.

І виявляється, що саме такого роду надцінності засадничо-імперативно ґрунтуються на відповідній політичній міфології, а саме: зазначена сакралізована проєкція в минуле спирається на генетичний політичний міф «про спільне (в ідеалі – славне, героїчне) буття-походження всіх членів, всіх складових нації», зазначена сакралізована проєкція в майбутнє спирається на футурологічний (інколи означуваний як есхатологічний) політичний міф «про спільне бачення і спільне втілення майбутнього (в ідеалі – славного, прекрасного, вічного) буття нації», а зазначена сакралізована персоніфікація – на епічний політичний міф «про славних, звитязних, всепереможних» спільних історичних героїв [17; 20, с. 174].

Таким чином, у процесі становлення нації, націєтворенні політична міфологія відіграє одну з ключових ролей, принаймні якщо йдеться про ментально-соціальний, соціопсихічний вимір цього процесу, то в ньому роль відповідної політичної міфології є засадничо-визначальною.

До цього варто також додати, що політична міфологія, на думку деяких дослідників, включає, зокрема, такі типи політичних міфів, як термінальні (фундаментальні, архетипні) і технологічні [4; 17; 20]. До перших при цьому відносять ті політичні міфи, які апелюють до людської потреби в ідеально-імперативному, в сакраль-но-позачасовому, надціннісному, безвідносному до конкретики поточної дійсності, тоді, як до других – ті політичні міфи, що якраз є співвідносними з поточною соціально-політичною реальністю відповідного суспільства.

Також слід зауважити, що етап буття етнополітичної спільноти у формі суспільства, на якому вона здійснює динамічну (але не обов'язково швидко) еволюцію в напрямку витворення зі себе повноцінної нації, закономірно є перехідним (на протигагу стабільному, усталеному) етапом цього буття. На такому етапі відповідний соціум особливо потребує радикального розширення ресурсного поля свого виживання і розвитку, в тому числі (а то і передовсім)

за рахунок включення в нього ресурсів ірраціонально-утверджуючої природи, що стосуються, зокрема, символічно-метафоричного аспекту людського буття, який є невід'ємним складником соціальної природи людини.

Нація, як одна з найоптимальніших і найорганічніших форм об'єднання людей, може поставати як така лише тому, що людина є не тільки біологічною, але й соціальною істотою. І для людини як соціальної істоти вкрай важливою і життєво необхідною є та сфера її буття, яка включає різноманітні символізації, метафоричні означення, обряди, ритуали, церемоніали, театралізації, ілюзії, карнавалізації, містифікації тощо. Без усього цього системне людське соціальне буття неможливе [7; 18; 24].

Дещо спрощено (але не спотворено) весь цей контекст людського буття може бути класифікований як його символічний вимір, а у випадку суспільства – як символічне середовище останнього.

А при тому всьому політичний міф є одним з визначальних чинників конституювання цього самого символічного середовища суспільного буття, дія якого, зокрема, актуалізується і набуває особливої значущості насамперед у кризово-перехідні періоди суспільного розвитку [17; 20; 22].

У свою чергу творення держави, тим більше, творення держави національної, її успішне будівництво, можливе лише за наявності у відповідного суб'єкта – суспільства – посталої нації чи, принаймні, виходу етнопонаціональної спільноти, як основи цього суб'єкта, на завершальний етап витворення повноцінної нації. Тому все те, що стосується ролі відповідної політичної міфології у націєтворенні, аналогічним чином виявляє себе і у ситуації зі державотворенням, з національно-державним будівництвом загалом.

Отже, політичний міф, як імперативна символічно-інформаційна форма відображення дійсності в контексті політичної життєдіяльності суспільства, постає ключовим інструментом витворення символічного простору національного державотворення і, реалізуючи свою ідентифікаційну функцію, суттєво активізує процеси ототожнення осіб, приналежних до відповідного суспільства, з відповідною нацією, що формується, і з відповідною національною державою, що витворюється і утверджується.

При цьому слід зазначити, що найстабільніші і найефективніші політичні міфи жодним чином не є штучно сконструйованою вигад-

кою (хоча деяка частина політичних міфів тяжіють до такого, дещо дискредитуючого сутність політичної міфології, формату), а, включаючи в себе як раціональну, так і ірраціональну складові, постають закономірно-органічно витворюваними інформаційними конструктами, без яких (відповідних, виявляючих себе системно) успішне національно-державне будівництво практично неможливе.

Зазначене зовсім не свідчить про те, що сам феномен національного (нація, національна держава, націоналізм тощо) є суто міфологічним, власне, міфом як таким. Національне, безперечно, як доводять С. Жижко, О. Забужко, А. Колодій [1; 7; 8; 15], є реальністю, котра обґрунтовується у своєму існуванні цілком раціонально. Отже, твердження про те, що національне – це міф, саме і є міфом, власне, маніпулятивною міфологемою, покликаною торпедувати націєтворчі й державотворчі процеси в тих етнонаціональних спільнотах, які потребують для свого розвитку нарощування власної суб'єктності й самодостатності.

Інша річ, що існує таке явище, як національний міф, покликанням якого є не втілення в собі всього системного комплексу передумов постання певної нації як такої, а лише специфічне доповнення інших складових цього комплексу. Але доповнення вкрай важливе, специфічність якого полягає в його імперативності, ціннісній наповненості, емоційній насиченості, надихаючому драматизмі і беззастережному позараціональному реалізмі.

Глибинна сутність цієї специфічності переконливо розкрита і обґрунтована у праці О. Лосева «Діалектика міфу». Показовими щодо наведеного вище окреслення специфічності міфу є, зокрема, такі твердження цього автора: «...Міф не просто реальність, це – максимальна реальність, найбагатша і найнасиченіша дійсність ... будь-яка інша дійсність є лишень абстрактним моментом, вилученим з неї» [25, ст. 473] та « ...ліберально-гуманістичний світогляд наївно гадає, що час міфології минув, що міф насправді є тільки вигадка...» [25, ст. 475].

Особлива дієвість міфу у суспільно-політичних трансформаціях – а успішне національно-державне будівництво з необхідністю постає як така масштабна трансформація – відзначалася багатьма іншими авторами, зокрема Ж. Сорелем, який проголошував: «Дайте мені міф – і я переверну світ» [25].

До зазначеного варто також додати, що процес національно-державного будівництва, поєднаний з процесом становлення відповідної нації та ще й в умовах системного і концентрованого спротиву цим процесам потужних зовнішніх і внутрішніх (щодо відповідних етнонаціональної спільноти і суспільства) сил, з необхідністю потребує належних відповідних колективних (групових) мотивації, усвідомлення і форм самоствердження. І найоптимальнішою такою колективною формою самоствердження, кардинально стимулюючою для свого втілення відповідних колективних мотивації і усвідомлення цього самоствердження є саме міф. А найбільш дієвим у зазначеному сенсі є власне політичний міф.

Наявна в сучасній Україні поточна суспільно-політична ситуація є цілком співвідносною з окресленим вище станом нації- і державотворчих процесів, тому вкрай актуальною для цієї ситуації є нагальна потреба в максимальній поширеності та утвердженні в соціальній психіці нинішнього українського суспільства відповідної політичної міфології. Лише тоді конструктивні для українського національно-державного будівництва ідеї по-справжньому будуть спроможними оволодіти на достатньому рівні масами сучасного українства, без чого адекватний поступ цього будівництва, а з ним і перспективи сталого розвитку сучасних України і українства, є просто неможливими.

Наша сучасниця О. Забужко безспідставно зазначає: якщо певні масштабні ідеї оволодівають масами, то це оволодіння здійснюється насамперед через міф, через відповідну дієву міфологію, додаючи, що одна з ключових проблем сучасного українського суспільства полягає в його недостатній міфологізованості конструктивними міфами [15]. Відповідною системою політичної міфології творення сучасних українських етнополітичної нації, національної держави і україноцентричного громадянського суспільства передовсім – додамо ми, апелюючи, зокрема, до наведеного вище у цій статті.

На завершення відзначимо, що упереджене ставлення серед різноманітних, в тому числі інтелектуально-наукових, кіл сучасного українства, інтенсивно підживлюване ззовні, до націоналістичної ідеології (часто-густо необґрунтовано і провокативно ототожненої з ідеологічними концептами шовінізму, нацизму, фашизму тощо) не постає виправданим з огляду на стратегічні завдання пер-

спективного розвою сучасного українського суспільства і окреслені в даній науковій розвідці особливості національно-державного будівництва як такого.

Тим більше, що, приміром, однією з найпоширеніших французьких дитячих пісеньок, яка розучується у більшості вітчизняних французьких шкіл і навіть зарубіжних щодо Франції шкіл вивчення французької мови (в українській столиці Києві зокрема), є та, в тексті якої фігурує рефрен: «Я – французький шовініст, я – французька шовіністка...» (як відомо, термін «шовініст» походить від прізвища Ніколя Шовена – напівлегендарної постаті, військовослужбовця французької імператорської армії Наполеона I Бонапарта). І це при тому, що сучасна Франція (і, вочевидь, цілком обгрунтовано) вважається одним з державно-суспільних взірців демократичного суспільно-політичного устрою як такого.

Отже, у процесі сучасного національного державотворення, який включає процес формування повноцінної сучасної нації, роль системної політичної міфології є величезною, властиво, однією з ключових. Для сучасної України і українського суспільства цей висновок особливо актуальний, і він засвідчує гостру необхідність подолання (серед відповідних українських фахівців) «раціоналістичного» упередження щодо позитивності, конструктивності й доцільності утвердження в соціальній психіці сучасної української спільноти націдержавотворчої політико-міфологічної «матриці».

Висновки

Соціальне буття людей у різних можливих форматах, від сім'ї до суспільства і людської спільноти загалом, потребує для своєї стабільності, стійкості та перспективності належних засобів інтегрування, взаємоузгодження та колаборування відповідних осіб. У разі кількісно нечисельних об'єднань людей (сім'я, підрозділ соціальної організації тощо) відповідну функцію виконує належна активність лідера або менеджера (одного чи декількох) цього об'єднання. Коли ж ідеться про буття великих соціальних груп, які формуються і функціонують як суспільства, тим більше, про універсальний вискооефективний інструмент, котрий спроможний надійно забезпечувати соціальне буття людей у вимірі суспільства (сформованої історично соціокультурно інтегрованої спільноти людей), то таким інструментом постає явище держави як вертикально структурованої організації спеціально визначених,

здебільшого професійно підготовлених людей у форматі адміністративно-державного апарату – відповідної системи державних установ [16, с. 475]. На основі поєднання наявної країни (території з визначеними кордонами й населенням, що становить єдине ціле в історико-культурно-економічному сенсі) з певним адміністративно-державним апаратом регуляції життєдіяльності її населення виділяється така формація – складова фундаментального структурування людської спільноти на відносно самостійні системно функціонуючі об'єднання людей, як власне держава.

Держава, як об'єднання людей, формується історично і продовжує існувати в наш час. Попри різноманітні «зазіхання» на виправданість та доречність існування держав у контексті людської спільноти [16, 23], цілком очевидно, що осягне майбуття останньої з необхідністю передбачає збереження її державної структурованості, а в чомусь навіть її зміцнення.

Поточна практика вираженості типів державності у загальносвітовому вимірі засвідчує, що постають три основних таких типи: 1) квазідержава, держава-лайт, протодержава – державне утворення, що втілює обмежений функціонал державного функціонування відповідного суспільства, з обмеженими суверенітетом, суб'єктивністю та самостійністю його державності; 2) держава-монстр, наддержава, держава-імперія – державне утворення, сформоване у відверто насильницький, «неорганічний» спосіб; 3) національна держава – державне утворення, витворене на основі певної титульної етнічної спільноти без масового системного насильства, в «органічний», природний спосіб трансформації етнічного буття відповідної спільноти людей у національний (у формі нації) формат її буття.

Успішне формування національної держави передбачає наявність відповідної нації, котра постає та еволюціонує з опорою на необхідні передумови. До них передовсім відносяться наявність націєутворюючого етносу (етносів), комплекс відповідних раціональних підстав (консолідація спільноти, оптимізація її економічної життєдіяльності, підвищення рівня безпеки її буття тощо) та імперативно-пограмуючі чинники її постання, без дії яких стабільно-перспективне, конкурентно-спроможне (в контексті взаємодії зі собі подібними утвореннями) її існування неможливе.

На нинішньому історичному етапі еволюції людської спільноти найоптимальнішим типом державного її структурування є тип власне національної держави, а успішне формування і перспективне існування як націй, так і витворюваних на їхній основі національних держав потребує узгоджених за змістом відповідних раціональних та ірраціональних, імперативно беззаперечних чинників. Серед останніх визначальну роль колективному

Відтак адекватними процеси національного державотворення, як і націєтворення, можуть бути лише за наявності у суспільстві, зокрема, достатньо утверджені в соціальній психіці (масовій свідомості та підсвідомому) системи політичної міфології.

1. Жижко С. Нація як спільнота. Київ: Дніпро, 2008. 808 с. 2. Cassirer E. The Myth of the state. New-York, 1985. 355 p. 3. Лангевіше Д. Нація, націоналізм, національна держава в Німеччині і в Європі / пер. з нім. О. Логвиненка. Київ: К. І. С., 2008. 240 с. 4. Держава національна. *Політологічний енциклопедичний словник* / уклад.: Л. Герасина, В. Погрібна, І. Поліщук та ін. / за ред. М. Требина. Харків: Право, 2015. С. 209-211. 5. Бочковский О.-І. Боротьба народів за національне визволення. Подєбради: Обрій, 1932. 260 с. 6. Бочковский О.-І. Вступ до націології. Мюнхен: УТГІ, 1991-1992. 338 с. 7. Колодій А. Національний вимір суспільного буття: монографія. Львів: Астролябія, 2008. 368 с. 8. Колодій А. Нація як суб'єкт політики. Львів: Кальварія, 1997. 55 с. 9. Андерсон Б. Уявлені спільноти. Київ: Критика, 2001. 272 с. 10. Горбатенко В. Модернізація українського суспільства у контексті сучасних цивілізаційних процесів: дис. ... докт. політ. наук. Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Київ, 1999. 379 с. 11. Сміт Е. Національна ідентичність. Київ: Основи, 1994. 224 с. 12. Ребет Л. Теорія нації. Мюнхен: Сучасна Україна, 1955. 199 с. 13. Українська політична нація: генеза, стан, перспективи / за ред. В. Крисаченка. Київ: НІСД, 2004. 648 с. 14. Шпорлюк Р. Українське національне відродження в контексті європейської історії кінця XVIII – початку XIX ст. Україна. *Наука і культура*. Вип. 25. К., 1991. С. 153-162. 15. Забужко О. Шевченків міф України. Київ: Абрис, 1997. 144 с. 16. Нагорна Л. Соціокультурна ідентичність: пастки ціннісних розмежувань. Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2011. 272 с. 17. Головатий М. Політична міфологія. Київ: МАУП, 2005. 148 с. 18. Еліаде М. Міфи, сновидіння, містерії. Київ: Основи, 2001. 387 с. 19. Фрай Н. Архетипний аналіз: теорія мітів. *Антологія світової літературно-критичної думки XX ст.* Львів: Літопис, 1996. С. 294-308 с. 20. Шайгородський Ю. Політика: взаємодія реальності і міфу. Київ: Знання України, 2009. 400 с. 21. Мединська Ю. Чотири виміри міфу. *Психологія і суспільство*. 2003. № 4. С. 30–39. 22. Гелей С., Рутар С. Політологія: навч. посібник. Київ: Знання, 2009. 415 с. 23. Кравченко Л. Справедливість як ви-

бір. Київ: Молодь, 2008. 197 с. **24.** Каюа Р. Людина та сакральне. Київ: Ваклер, 2003. 256 с. **25.** Історія європейської ментальності / за ред. П. Дінцельбахера. Львів: Літопис, 2004. 720 с.

References

1. Zhyzhko S. Natsiia yak spilnota. Kyiv: Dnipro, 2008. 808 p.
2. Cassirer E. The Myth of the state. New-York, 1985. 355 p.
3. Langevishe D. Natsiia, natsionalizm, natsionalna derzhava v Nimechchyni i v Yevropi / Per. z nim. O. Lohvynenka. K.: K. I. S., 2008. 240 p.
4. Derzhava natsionalna. *Politolohichni entsyklopedychnyi slovnyk* / uklad.: L. Herasyna, V. Pohribna, I. Polishchuk ta in.; za red. M. Trebyna. Khfrkiv: Pravo, 2015. P. 209-211.
5. Bochkovskiy O.-I. Borotba narodiv za natsionalne vyzvolennia. Podiebrady: Obrii, 1932. 260 p.
6. Bochkovskiy O.-I. Vstup do natsiolohii. Miunkhen: UTHI, 1991-1992. 338 p.
7. Kolodii A. Natsionalnyi vymir suspilnoho buttia: monografia. Lviv: Astroliabiia, 2008. 368 p.
8. Kolodii A. Natsiia yak subiekt polityky. Lviv: Kalvariia, 1997. 55 p.
9. Anderson B. Uiavlenni spilnoty. Kyiv: Krytyka, 2001. 272 p.
10. Horbatenko V. Modernizatsiia ukrainskoho suspilstva u konteksti suchasnykh tsyvilizatsiinykh protsesiv: dys. ... dokt. polit. nauk. In-t derzhavy i prava im. V. M. Koretskoho NAN Ukrainy. Kyiv, 1999. 379 p.
11. Smit E. Natsionalna identychnist. Kyiv: Osnovy, 1994. 224 p.
12. Rebet L. Teoriia natsii. Miunkhen: Suchasna Ukraina, 1955. 199 p.
13. Ukrainska politychna natsiia: geneza, stan, perspektyvy / za red. V. Krysachenka. Kyiv: NISD, 2004. 648 p.
14. Shporliuk R. Ukrainske natsionalne vidrozhennia v konteksti yevropeiskoi istorii kintsia XVIII – pochatku XIX st. Ukraina. *Nauka i kultura*. Vyp. 25. K., 1991. P. 153-162.
15. Zabuzhko O. Shevchenkiv mif Ukrainy. Kyiv: Abrys, 1997. 144 p.
16. Nahorna L. Sotsiokulturna identychnist: pastky tsinnisnykh rozmezhuvan. Kyiv: IPIEND im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy, 2011. 272 p.
17. Holovatyi M. Politychna mifolohiia. Kyiv: MAUP, 2005. 148 p.
18. Eliade M. Mify, snovydiyynia, misterii. Kyiv: Osnovy, 2001. 387 p.
19. Frai N. Arkhetypnyi analiz: teoriia mitiv. *Antolohiia svitovoi literaturno-krytychnoi dumky XX st.* Lviv: Litopys, 1996. S. 294-308 p.
20. Shaihorodskiy Yu. Polityka: vzaiemodiia realnosti i mifu. Kyiv: Znannia Ukrainy, 2009. 400 p.
21. Medynska Yu. Chotiry vymiry mifu. *Psykholohiia i suspilstvo*. 2003. № 4. P. 30–39.
22. Helei S., Rutar S. Politolohiia: navch. posib. Kyiv: Znannia, 2009. 415 p.
23. Kravchenko L. Spravedyvist yak vybir. Molod, 2008. 197 p.
24. Kaiua R. Liudyna ta sakralne. Kyiv: Vakler, 2003. 256 p.
25. Istoriiia yevropeiskoi mentalnosti / za red. P. Dintselbakhera. Lviv: Litopys, 2004. 720 p.

Gnatko Mykola. The role of political mythology in national state making

The research is focused on the current problem of national state formation, which has acquired special severity in the conditions of continuing full format Russian-Ukrainian war, with the decisive emphasis on determination of the process of creation of the Ukrainian nation state of mass social consciousness of the present Ukrainian society.

The interdisciplinary approach used in this study, the systematic approach, genetic approach, methods of political science and sociology, in particular, methods of comparative and structural analysis are used to study the processes of national and state formation as such, role in these processes of the relevant imperative-programming information. levels of mass social (social) psyche, etc.

It is substantiated that one of the key components of this foundation is the proper national mythology, first of all, in the form of nationalcentric political mythology, which plays a special, decisive role in national state building. In particular, national state building can be successfully carried out only by a relevant group (collective) social entity formed by a nation or at least an ethnonational community that is at a sufficiently advanced stage of its development towards the formation of a full nation. That is, national state formation is connected with the formation of the relevant nation. In turn, both national formation and state formation are needed-for the success of the deployment of appropriate processes – a proper value-orientation, imperative-programming foundation of information nature. Among the possible potential means of creating such a foundation, which requires the presence of an imperative-irrational component in it, the most optimal and most effective is the phenomenon of myth in his «permanent» hypostasis – the mythole itself political. Directly in practice, this foundation – in its proper format – manifests itself as a corresponding systemic political mythology.

Approaches to understanding the role of political mythology in the processes of modern Ukrainian national-state formation, during the transformation of the Ukrainian ethno-national community into a modern Ukrainian ethno-political nation, in the creation of Ukrainian-centric civil society, in the construction of modern Ukrainian national state are analyzed. Determining the emphasis on the manifestation of adequate political mythology in these processes is emphasized, emphasizes the destructive mythology in the way in various manifestations of the National (nation, nation state, ideology of nationalism, etc.) purely mythical («fictional», «conventional»).

Key words: nation, state formation, national formation, myth, national myth, political myth, nation state, political mythology of state formation.